

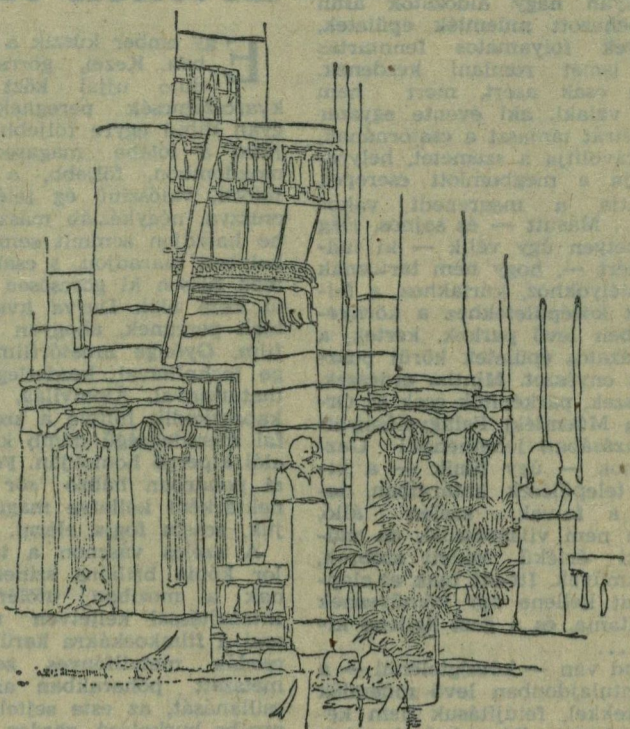
Pécsi Gabriella

Parafrázis

a láz én vagyok
és én vagyok a lázé
a lázé vagyok és
én vagyok a láz

nem tudjátok, ti szentek
ti okosak, ti iók,
hogymég megüzenték
nékem a nádirigók

legyek csak madárfiesztó
ők úgysem félnek engem
LESZTEK MADÁR-RÉMÁLOM
fügtök madár-keresztben.

VÁRADI GÁBOR RAJZA

Egy tudással butábban

A szinkronmotor lényege tehát nem más, mint... — magyarázza a műszaki kérdésekben otthonos barátom, és én lelkiismeretesen hallgatom. „Több dolgok vannak földön és egen...” — mormolhatnám „közben Hamletet, ha nem lenne erőltetett a citátum, mert bölcselmem azt legalábbis felfogni volt és lesz is talán még jó ideig képes, hogy egy tudással ismét butább lettem. A szinkronmotor jóvoltából. Hogy mondja — ha mondta egyáltalán — Sophoklesz? Valahogy így: Sok van, mi csodálatos, de az embernél semmi sincs csodálatosabb.

Minden bizonynyal igaza van, csak hogy akkor én nem vagyok ember. De csodálatos ember az semmiképpen sem. Ahogyan telnek az évek és mind újabb és újabb tudásra teszek szert, úgy leszek egyre butább. Lehet, hogy széles e hazában, sőt széles e világon én vagyok csak az egyetlen olyan ember, aki a tudástól butul, de az is lehet, hogy csak én vagyok az egyetlen olyan, aki ezt be is vallja. Beláthatatlan távolságok és lenézhetetlen, sőt bémérhetetlen mélységek nyílnak meg előttem egyre-másra a tudomány újabb sikereinek hallatán, olvastán. Sőt, gyakran a tudomány mások számára minden bizonynyal közhelyszerűen egyszerű, ám nekem szájtátán csodálatra készítő már régen fel- és kihasznált, alkalmazott, bevezetett vagy éppen már el is dobott vívmányai hallatán is. Avagy láttán.

Minél többet tudok arról, amiről eddig nem tudtam, minél szélesebbre feszegetem vagy feszítik nekem az egzakt tudományok kapuit, annál jobban érzem butaságom. Meghökölök és nekikese-redek: minek nekem mindig és egyre többet tudni, hogy nem tudok róla, hogy nem értem, vagy ha értem, hát csak most értem meg, pedig már évtizede fölületes biztonsággal tudnom kellett volna a dolog lényegét?

Itt van ez a szinkronmotor is. Nyugodtan ültem eladdig a kis presszóasztalnál, hörpölvén kedvenc italomat. Hanyag eleganciával fejtegettem a világpolitika szerintem várható jövőbeli fejlődését, ejtettem már néhány szót, természetesen csak úgy mellékesen, beavatottan, otthonosan a színház, az irodalom aktuális kérdéseiről, és akkor valahogyan felvetődött a szinkronmotor fogalma — és én megint butább lettem egy tudással. Oda lett az iménti magabiztoságom, minden valós vagy csinált fölünyem, szembekerültem ismét és újra azzal a ténnyel, hogy fél-szellemű vagyok. A világnak csak egyik szellemi felére készítettek fel annak idején, az úgynevezett humán műveltségre, amely mindig előkelő arisztokratizmussal utasította el az egzakt tudomá-

nyokat. Az élet e spektrumába nem fért bele az „ibolyántúli” szellemi sugárzás. A latin auktorokon, a görög klasszikusokon, az angol drámaírókon túl és mellett még Stephenson és gőzgepe is legfeljebb egy vasárnapi magazin kuriózuma volt csupán. A művelt ember és a technikai, a műszaki tudományok között nem volt egyenlőségi jel. Hiába volt egy mérnök akár még oly sikeres feltaláló is, szakbarbár maradt, mert nem ismerte Mil-
tont és az Elveszett paradicsomot — például.

Ezzel a csodálatos — mert valóban csodálatos is — teherrel a hátamon ülök most itt szemben azzal az átkozott szinkronmotorral, amelynek értem én, hogymég érteném a működési elvét, a hasznosságát is, ám mégis... Aki húszéves korában tanul meg úszni, annak soha nem lesz igazi vízbiztonsága. Allok a Feriegyi repülőtéren, várok, vagy vendéget, vagy arra, hogy magam utazzak. Értem, tökéletesen értem, milyen fizikai törvények között és miatt emelkedik a magasba a több tonnás szárnyas test. De megértem, hát azt nem tudom. Annyi vicik-vacak kisebb, nagyobb rádió van körülöttem, hogy talán még ott is szól egy, ahol a király is maga kapcsolja ki vagy be... Értem, hogymég érteném, a rádióhullámok „törvényét”, azt azért tanultam, pótoltam is, amit egykor nem tanultam meg belőle, a dolog tehát teljesen világos. Ha megértem, hogy az a bizonyos hullám miért pont az én elemes kis zsebrádiómat találta meg itt lenn a garázsban? Mert bár mindent értek, ezt meg nem értem.

És miközben minél messzebbre és mélyebbre hatolok éveim múlásával egy eladdig számomra terra incognitán, az egzakt tudományok és tudományos praktikumok — elnézését e magam gyártotta fogalomért — világában, mind jobban érzem: mindent értek, de sajnos keveset értek meg. S itt az igekötő szerepe

nem holmi frói vagy újságírói nyelvencskedés, hanem a belső azonosulás, az otthonosság, a teljes szellemi abszorpció gondja és problémája, léte és hiánya. Egyszerűbben: annak a kifejezése és kifejtése, hogy jómagam is szakbarbár vagyok. De legalábbis voltam. Fél-szellemű. Akinek óriási erőfeszítéseket jelent, hogy pótolja, ahol és ahogyan tudja, a világ és a szelleme szükségletének a másik felét. Hogy teljes szellemű, azaz hogy értékű ember legyek. Arra a kis hátralevő időre meg.

A világot — sajnos — politikailag fel lehet osztani, földrajzilag is, a fent és lent földi fogalmait szerint is. Am az emberi szellem, amely maga is része a világ egységének, az anyagi világ valóságának, nos az ember e léptéke és értéke szerint is a világ egy és oszthatatlan. Való igaz: senki sem lehet egyszerre mérnök és csillagász egyben kézőművész, drámaíró és zeneszerző is. Rádadásul mind — együttvéteve ezt alkotó módon és magas szinten. A Leonardók és a Herman Ottók korszaka régen lejárt. De az univerzálisan fogékony, a szellemileg sokoldalúan felkészített emberek korszaka csak most jött el. Teljesen ostoba dolog szétválasztani, akár még kérdésfeltevés formájában is: humán műveltséget-e vagy műszaki, technikai kultúrát? Műveltséget! Alapot ahhoz, hogy fogékony legyen az emberi szellem minden irányban, hogy módja és lehetősége nyíljék ezekből az „irányokból” kiválasztani a maga számára a megfelelő. Vagy hogy éppen fordítva: ezek az „irányok” találjanak rá a megfelelő készségű és fogékonyságú elmére. Aki megtanult kellő időben úszni, az lehet jó vízilabdás vagy gvinge időt elérő gyorsúzó, de vízbefúló semmiképpen sem.

... a szinkronmotor lényege tehát nem más, mint az, hogy... — magyarázza a barátom, és én megértem bőlontok. Mert eljutottam azért már odáig, hogy értem, mit nem értek.

GYURKÓ GÉZA

Pákolitz István

Kislányok

A park végében kopott kőszent, fejen, vállán gerlek, galambok: napszúrástól védik a lombok — viszonzásképp ő a park csőze.

Avítas padon csücsül három csücsütelő kamaszpaacsirta. ki álmait egekre írta: csámpázik a sok ákombákom

Feledve lázás kamaszágom fölünyesen mosolygok, várva hogy a kőszent fejét csóválja a szakaitónvi bolondságon.

Tanulmányok Csongrád megye történetéből (V.)

Ez már az ötödik kötet ezzel a címmel. Akik még az előzőkre is emlékeznek, — a történészek elnézését kérem a könnyed fogalmazásért, de hiszen munkájukról éppen a legszélesebb olvasóközönségnek szólnunk —, nos akik érdeklődőként közelítették e sorozathoz, szintén megjegyezhetik: e cím alatt a Csongrád megyei Le'eltár tudományos műhelyében dolgozó, annak anyagában kutató történészek legújabb tanulmányai kapnak helyet. Csongrád megyei témájú kutatások tehát, amelyek iránt a szülőföld lakosságának érdeklődése is igen élénk, nemcsak a szakmabelieké. Az ilyen tanulmányok ugyanis — az e kötetben megjelentek különösképpen — minden tudományosság ellenére is valósággal élvezetes olvasmányai lehetnek a szülőföld múltjában jártasságra törekvő embereknek.

Két történelmi korszak köré csoportosulnak a mostani tanulmányok: 1848—49 helyi vonzatai képezik az egyik kört, s a nagy gazdasági világválság éveit a másikat. Szántó Imre: Szeged 1848 nvarán című munkája mellett Varsányi Péter István közöl ilyen témájú tanulmányokat. (Honvédegylet Hódmezővásárhelyen 1848—49-ben és Az 1848-as nemzetiségi mozgalmak ismeretlen dokumentumai.) A másik témában pedig Sipos József és Földváriné Kocsis Luca is dokumentumok mélyére (Az építőipari munkások helyzete és mozgalmi Szegeden a világgazdasági válság idején illetve Az 1929—1933-as világgazdasági válság kibontakozása Szeged gazdasági életében). Az eltérő tematikájú tanulmányok (Barta László: Az 1928. évi országos összeírás Csongrád megyében és Gaál Endre: A szegedi nyomdai munkások segélyezőegyletének megalakulása) egyrészt helyi érdekességeivel, másrészt a nemzetközi és a hazai összefüggések alapos és sokoldalú megvilágításával tűnnek ki. Ide sorolom Herczeg Mihály: Cselédek Hódmezővásárhelyen a kapitalizmus 1914-ig terjedő szakaszában című dolgozatát is.

Mindez összességében az igényes és rendszerező, de ugyanakkor a változatosságra is fogékony szerkesztés (Blazovich László munkája) díszereje, de tudományos munkáról lévén szó, a továbbiakban inkább szívesen „elcsemegézek” a jó kétszáz oldalas munka részleteiből.

Barta László tanulmányát olvasva önkéntelenül is Csongrád megye mai térképére nézek. Ke-resem, ami már 1828-ban itt volt — s hasonlítgatom a maihoz. Az a jó százötven évvel ezelőtti Csongrád megye összesen 35 helységről állt. (Szeged nem tartozott a megyéhez, a mai megye egy része pedig akkor Csanád volt.) Három mezőváros (Csongrád, Hódmezővásárhely, Szentes), hat község (Algyó, Horgos, Kis-telek, Mindszent, Szegvár, Táné) és 26 puszta vétetett számba, 10 256 házzal, 13 247 családdal, 82 410 lakossal. Tisztviselő, értelmiségi 51 került a listára, iparos 835, paraszt 3124, szellér 11 021. Foglalkozási és birtokviszonyok, természetlagok, népességszerkezet, mezőgazdasági kultúrák üzennek ilyen történelmi messzeségből. Megragadó érdekességek, érdeklődés szerint megjegyezhető kuriózumok. Én például a felfedezés örömeivel szedegtettem ki az adatokból, hogy végig a Tiszán mennyi vizimalom volt akkoriban! Csongrád mezővárosban például 51. Mindszentben 17. Már más-
sik tanulmányból egészíttem ki: Szegeden húsz évvel később 87. Sok volt? Kevés? Ezek a szegedi malmok azzal biztatták a 48-as honvédsereget, hogy egy huszon-öt órában 7 véka búzát tudnak megörölni. Nem kis meglepetés a mai visszanezőnek, hogy Szentesen a múlt század első

harmadában dolgozott egy serfőző mester is; Szegvár — amely valamikor megyeszékhely is volt — megyei börtönt tartott fenn; Tápén áradások, vízállások idején az emberek csónakkal jártak a templomba; a dohánykertész-
kedés megyénkben abban az időben igen elterjedt volt, sok kertész bérelt földet az uradalmakból erre a célra.

Mintegy ötven évvel későbbi esemény a nyomdász segélyegylet szegedi megalakulása. Gaál Endre azonban a múlt századi szegedi nyomdatörténetet is ismerteti témájához dióhéjban. 1844-ben Szegeden egy nyomda működött 7 segéddel és két tanulóval. s 1870-ig nem is szerveztek másikat. Burger Zsigmond és Bába Imre nyomdája lett a második, majd 1873-ban a Traub és Sátor-nyomda gazdagította a város iparát.

A cselédvilág... Herczeg Mihály munkája egy letűnt kategória körülményeit tárja fel. Ismét érdekességeit keresgélem. A cselédség korosztály és „rang” szerinti létrája: kanász (10—14 éves), mindenes (14—18 éves). Bérüket 1860-ban így mérték: 10 osztrák értékű forint, 2 véka búza, 2 véka árpa, 1 pár csizma, 1 tavaszi malac, 1 kocsi gané, 1 darab szappan. Nagyobb gazdáknl a csordás volt a következő „fokozat”. A béres definíciója egy akkori rendőrkapitány megfogalmazásában: „Béres az a cseléd, aki előre meghatározott bérért egész éven át jószággal bánik, szánt, vet, kapál, kaszál, egyszóval mindenféle munkát végez.” A nő cselédfokozatok: pásztor (5—6 évestől), pesztra (12—14 éves), szolgáló (16 éves kortól). Ő már főz, mos, takarít, feji, kenyeret süt, káposztát savanyít, meszle, állatokat gondoz, alkalmasint a mezőgazdasági munkákba is be-sze-gít. Ez 1890-as vásárhelyi adat: a legfiatalabb kiscseléd 7 éves volt — a legidősebb 70!

Szeged 1848—49-es hagyományainak ragyogása közméret. Egy-egy új sugárral még tovább ékesedik Szántó Imre szép tanulmányával. Adatai igen megkapóak a mai olvasó számára is. Szeged népességéhez képest a második leestű németzetű állította. Felismerésüket a lakosság adta össze. Puskára nem futotta mindenkinek, ezért ezer darab kaszát ezzenesítettek ki felfegyverzésükre. 5600 szegedi állt a nemzetőrségbe. A honvédseregnek is erős háterszínre képezett a város: 900 sebesültet ápolt, 140 hajújával állt a szállítási szolgálatában; Hódmezővásárhely pedig honvédegyletének radikális céltudatosságával vívta ki az utókor elismerését, ahogyan Varsányi Péter István bemutatja.

A nagy világgazdasági válság (1929—1933) hazai és szegedi adatrendszerével ismerkedünk meg Földváriné Kocsis Luca írásából. Magából a búza árváltozásából is érzékelhető a sokk: az 1924—28-as átlagár 35 százalékkára süllyedt 1933-ra! Az ipari árak 25 százalékkal csökkentek. Felére esett vissza a termelő-eszközök gyártása, 23 százalékkal az élelmezési és egyéb fo-
evasztásra dolgozó inarások teljesítménye. Azt már Sipos József tanulmánya említi, hogy a szegedi munkanélküliek száma meghaladta a haterzet. Ebben az írásban kibontakozik az olvasó számára egy nagyszerű munkásforradalmár: Ladvánszky József portréja is. A gyakorlati osztályharcos — ebben a nehéz időben, taktikai érzékével, osztály-tudatosságával.

A tanulmánykötet történet-sz-munka, ám számíthat a széle-sebb közönség figyelmére is, mert tematikája gazdag és változatos, előadásmódja vonzó, s a szülőföld múltjára vág ablakokat.

SZ. S. I.